

**III-Й МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ «СВІТ ПСИХОЛОГІЇ»
III-D INTERNATIONAL FESTIVAL «PSYCHOLOGY WORLD»**

Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання

(з нагоди 100-річчя заснування
Психологічного інституту Г.І. Челпановим)

Том V

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди". Протокол № 4 від 7 грудня 2012 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Рубцов В.В., Гусева О.П., Серова О.Є.,
Квіт С.М., Новіков Б.В., Лященко О.І., Коцур В.П., Моренець В.П., Ожоган В.М.,
Рик С.М., Онкович Г.В., Федорова І.І.

Відповідальний редактор випуску:
Маноха І.П.

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди" - Додаток 1 до Вип. 29, Том V: Тематичний
випуск "Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". - К.: Гнозис, 2013.
- 564 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by
H.Skovoroda" - Supplement 1 to Vol. 29, Volume V: Thematic Issue "International
Chelpanov's Psycho-Educational Reading". - K.: Gnosis, 2013. - 564 p.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з нагоди 100-річчя
відкриття Г.І. Челпановим І-го Психологічного інституту.

У збірнику представлені історичні аспекти становлення психології як самостійної
науки та роль Г.І. Челпанова у цьому процесі наприкінці ХІХ - на початку ХХ століть.
Здійснений огляд новітньої педагогіки як технології плекання довершеної особистості.
Психологія ХХІ століття представлена у сукупності її здобутків та перспектив,
теоретичних пошуків та емпіричних надбань. Філософія людини, суспільства і
культури постала у контексті найбільш актуальних проблем, що визначаються як
змістові виміри третього тисячоліття. Ще один актуальний тематичний напрям
вміщених у збірнику матеріалів - психологічні, педагогічні та організаційні умови
запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.

Для фахівців-освітян, педагогів, психологів, філософів, науковців, дослідників
психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в
Україні та за її межами.

ISBN 978-966-8840-95-9

- © ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди", 2013 р.
- © Національний університет "Києво-Могилянська
академія", 2013 р.
- © НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2013 р.
- © Східно-Європейський Інститут Психології, 2013 р.
- © Психологічний інститут РАО, 2013 р.
- © Московський міський психолого-педагогічний
університет, 2013 р.
- © Інститут проблем виховання НАПН України, 2013 р.

РУДА О.Ю. Структура інноваційного процесу в педагогічній діяльності вищого навчального закладу	269
САПРУНОВА О.Г. Загальна характеристика мнемотехнічних прийомів як ефективних засобів вивчення іноземної мови	274
СГАДОВА В.В. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутнього вчителя у вищій школі	280
СІДАНІЧ І.Л. Педагогічна практика організації духовно-морального виховання дітей у радянській школі.....	286
ХАМЕТОВА Л.М. Професійна здатність майбутнього викладача вищого навчального закладу до міжособового спілкування	292
ЧЕРНЕНКО О.В. Професійна адаптація майбутніх менеджерів торгових організацій.....	300
ШОСТАКІВСЬКА Н.М. Модель формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами інтерактивних технологій.....	309
ШУШАРА Т.В. Методи обучения грамоте, используемые на территории одесского учебного округа в XIX – начале XX века..	315
ЮРЧЕНКО В.І. Практична підготовка студентів-майбутніх педагогів як передумова професіоналізації їх особистості.....	320

3. ПСИХОЛОГІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..... 326

АЗАТЬЯН В.І. Этапы и особенности развития профессионального самосовершенствования будущих авиадиспетчеров в процессе обучения.....	327
БАБІЙ Г.В. Аналіз специфіки формування готовності до професійного спілкування майбутніх інженерів з програмного забезпечення в процесі підготовки у вищому навчальному закладі	333
БОРИСЕНКО Л.Л. Теоретичні основи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів	340
ВАРИНА Г.Б. Основні можливості використання гештальт-технологій у процесі формування та трансляції професійної стійкості майбутнього практичного психолога	348
ВЕРЛАН-КУЛЬШЕНКО О.О., ГАВРИЛЮК А.О., ФОМІНА Л.В. Правова компетентність медичного працівника як складова системи надання паліативної допомоги	355
ВЛАСЕНКО Л.В., НИКИТЕНКО О.В. Дистанційна освіта та її функції у процесі навчання	362
ВЯТЧАНІНА С.В. Сучасний стан дослідження поняття адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах.....	368
ГОЛІК О.В. Медична деонтологія як один із регуляторів професійної діяльності лікаря	375
ГОРОДЕЦЬКА О.В. Використання інтерактивних методів навчання як засобу підтримки пізнавального інтересу школярів	381

ЮРЧЕНКО В.І.

кандидат психологічних наук,
доцент,
директор Педагогічного
інституту, Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ЇХ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовується необхідність посилення практичної складової професійної підготовки майбутніх педагогів як передумови професіоналізації особистості студента. Розглядається зміст діяльності Науково-методичного центру практичної підготовки студентів спеціальностей «Дошкільна освіта» і «Початкова освіта».

Ключові слова: *практична підготовка, професіоналізація особистості, професійна компетентність, рефлексія.*

В статье обосновывается необходимость усиления практической составляющей профессиональной подготовки будущих педагогов как предпосылки профессионализации личности студента. Рассматривается содержание деятельности Научно-методического центра практической подготовки студентов специальностей «Дошкольное образование» и «Начальное образование».

Ключевые слова: *практическая подготовка, профессионализация личности, профессиональная компетентность, рефлексия.*

The necessity of strengthening the practical component of the future teachers' training as a professionalism background of student's personality is based on. The content of the Science and Methodology Center of students' practical training activity in "Pre-School education" and "Primary education" specialities is considered.

Keywords: *practical training, professionalization of a personality, professional competence, reflection.*

Постановка проблеми. Успішність освітніх реформ в Україні (реалізація нової редакції «Базового компонента дошкільної освіти», запровадження нового «Державного стандарту початкової загальної освіти», виконання «Концепції профільного навчання у старшій школі» та ін.) залежить насамперед від запровадження європейських стандартів до вищої освіти, зокрема підвищення якості педагогічної освіти. Ще К.Д. Ушинський писав: «У вихованні все повинно ґрунтуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання» [4, 39]. Через це особистісний розвиток студентів-майбутніх педагогів, формування в них професійної компетентності є пріоритетними завданнями педагогічної освіти.

У сучасному навчальному процесі у ВНЗ все більше використовують комп'ютери й інформаційно-комунікативні технології, які стали невід'ємним атрибутом життя викладачів і студентів, викликають у них жвавий інтерес і значно полегшують процес передачі і сприйняття наукової інформації. Проте здійснюючи підготовку майбутніх педагогів потрібно враховувати думку В.О. Сухомлинського про те, що «Джерела здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Чим більше впевненості й винахідливості в рухах дитячої руки, чим тонше взаємодія руки із знаряддям праці, чим складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіша творча стихія дитячого розуму, тим точніші, тонші, складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії...» [3, 417].

Щоб долучити дітей до цього благодатного джерела їхнього розвитку,

у самого педагога повинні бути майстерні руки, які вміють робити майже все: малюють і клеять, кроють і вишивають, роблять аплікацію і складають конструктор, плетуть мереживо і витинають, доглядають за тваринами і вирощують рослини та багато іншого. Під час навчання у ВНЗ майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів і вчителі початкової школи повинні набути відповідних практичних навичок, бо інакше вони не зможуть навчити цьому дітей.

Мета статті – показати роль практичної підготовки студентів-майбутніх педагогів у професіоналізації їх особистості.

Професіоналізація розвитку особистості студента – формування і поглиблення інтересу до професії, опанування знань, умінь і навичок з обраного фаху, зростання особистості. Вона виявляється у професіоналізації пізнавальних процесів; підвищенні почуття професійної відповідальності, обов'язку і честі; зростанні рівня домагань і прагненні до самоствердження у сфері майбутньої професії; посилення ролі самовиховання, зміцненні професійної самостійності і готовності до майбутньої практичної роботи [2, 144-145].

Високий рівень професіоналізації особистості досягається тоді, коли студент самостійно ставить мету самовдосконалення, що зачіпає глибинний пласт його психіки – цінності, потреби, настанови, переконання, ідеали.

Основні напрями професіоналізації особистості студента ми визначаємо такі [1, 80-81]:

1) Професійна спрямованість, яка передбачає розуміння і внутрішнє прийняття студентом цілей і завдань майбутньої професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів.

2) Професіоналізація всіх пізнавальних процесів, їх спрямування на вирішення професійних завдань: збагачення пасивного і активного словника фаховими поняттями; професійне

забарвлення пізнавальних якостей і властивостей (педагогічна спостережливність учителя; художня творчість музиканта; рефлексія психолога; професійне мислення інженера тощо).

3) Оволодіння як професійними знаннями, уміннями і навичками, так і засобами досягнення професійних завдань (планування своєї діяльності, програмування своїх дій на шляху досягнення мети, оцінювання досягнутих результатів і подальша їх корекція тощо).

4) Розвиток професійних здібностей, «сходження до вершин творчості», розкриття інтелектуального потенціалу.

Важливу роль у процесі професіоналізації особистості студента відіграє його рефлексія – процес пізнання самого себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності, свого внутрішнього світу, аналіз власних думок і переживань у зв'язку з опануванням майбутньою спеціальністю, міркування про себе як особистості, усвідомлення того, як його сприймають і оцінюють викладачі, однокурсники та інші люди [2, 156]. Завдяки рефлексії студент усвідомлює мотивацію свого професійного вибору, визначає життєву перспективу, у нього формується професійне мислення, соціально-професійний аспект «Я-концепції», відбувається професійна ідентифікація, розвивається здатність критично оцінювати свої дії та змінювати відповідно до цього погляди і діяльність.

Професіоналізація особистості студента, зокрема розвиток його професійної спрямованості та професійної мотивації учіння, значною мірою залежить від організації навчального процесу у вищій школі:

- вироблення у студента правильного уявлення про суспільну значущість і зміст майбутньої професійної діяльності, яку він набуває (навчальний курс «Вступ до фаху»);
- професіоналізація знань із кожної дисципліни навчального плану – насичення її змісту інформацією,

значущою для особистісного зростання студента як майбутнього фахівця;

- формування ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю, настанов, переконань, пріоритетів щодо професійної діяльності;
- зміцнення професійної самооцінки, вироблення ціннісно-сміслового змісту «Я-концепції» студента, її соціально-професійного аспекту («Я-успішний студент», «Я-майбутній фахівець» тощо);
- стимулювання самоосвіти студента, підтримування активного пізнавального інтересу до всього, що пов'язане майбутньою професійною діяльністю;
- поступове зближення та обмін соціальними позиціями між викладачами і студентами, оптимізація взаємини «студент – викладач»;
- формування в студента психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності та ін.

Позитивні зміни у професіоналізації особистості студента виявляються насамперед у зміцненні мотивів, пов'язаних із майбутньою професією. Наші дослідження 108 магістрантів-майбутніх педагогів засвідчили, що у структурі мотивів навчання 55,6% опитаних студентів переважає професійна мотивація («підвищення професійної кваліфікації та освітнього рівня», «отримання додаткової спеціалізації» тощо), у 43,4% – мотивація особистісного зростання («самореалізація», подолання «синдрому невикористаних можливостей» тощо), а для 38,9% респондентів важливою є також соціальна мотивація («підвищити соціальний статус», «задоволення потреби у спілкуванні» тощо). Значно менше магістрантів (27,8%) вказали на пізнавальну мотивацію («інтерес до навчання», «бажання отримати нові знання» тощо). У зв'язку з цим професійні очікування магістрантів пов'язані насамперед із перспективою кар'єри («можливість стати викладачем вищої школи» – 35,4%

опитаних, «поглиблення змісту й розширення професійних функцій» – 22,4%, «особистісне зростання й самореалізація» – 12,6%). Проте третина студентів (29,6%) після закінчення навчання песимістично налаштована на своє професійне майбутнє («суттєво нічого не зміниться», «не відомо, життя покаже», «ще один диплом, який нікого крім мене не цікавить»).

Для розвитку професіоналізації особистості студента, формування позитивних мотивів його навчання у ВНЗ важливо, на наш погляд, посилити практичну складову професійної підготовки майбутнього педагога. При цьому навчально-професійна діяльність набуває для студента життєвого смислу, провідним мотивом учіння студента стає домагання успіху (досягти практичного результату своєї діяльності, зробити щось корисне), а не уникнення невдач. Це сприяє зміцненню професійного аспекту «Я-концепції» студента, посиленню його почуття власної гідності, усвідомленню неповторності свого «Я», вселяє життєвий оптимізм.

У зв'язку з цим у Київському університеті імені Бориса Грінченка розроблено нові навчальні плани, в яких збільшено час на практичну підготовку студентів; впроваджуються наскрізні програми навчальної і виробничої практики студентів за ОКР «молодший спеціаліст» (Університетський коледж), «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр» (інститути Університету); у Педагогічному інституті працює «Дидактична майстерня» і «Кабінет технологічної освіти в початковій школі» та ін.

Протягом трьох років в Університеті діє соціальний проект «З Києвом і для Києва», під час проведення заходів якого студенти отримують додаткову можливість для особистісної самореалізації, розвитку загальних і професійних здібностей. Традиційне освітнє середовище ВНЗ «викладачі-студенти» розширюється розвивальними стосунками «викладачі-студенти-діти-бать-

ки».

Для посилення практичної складової змісту навчального процесу в Університеті створено поки що єдиний в Україні Науково-методичний центр практичної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» і «Початкова освіта», який очолює Т.С. Прошкуратова – вчитель початкової школи з 25-річним стажем, Заслужений вчитель України, Герой України. У штаті Центру працюють також методист і лаборант.

Всього було обладнано сім тематичних кімнат, які поділяються за видами діяльності (освітніми лініями): дитина у природному довкіллі, дитина в сенсорно-пізнавальному просторі, мовлення дитини, образотворче мистецтво, математика, технології та ін. Кабінети спеціально споряджені для проведення індивідуальної, групової та фронтальної роботи студентів над конкретними навчально-методичними завданнями.

Мета діяльності Центру – формування педагогічної майстерності і професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи; розвиток у них педагогічних, дослідницьких, естетичних, конструктивних, природничо-технічних і загальнонавчальних здібностей; набуття навичок застосування новітніх освітніх технологій роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, у т.ч. із застосуванням власноруч виготовлених дидактичних засобів.

Центр є однією з баз для проведення практичних, лабораторних занять та індивідуальної роботи зі студентами, передбачених навчальними планами напрямів підготовки (спеціальностей) «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта».

Основними завданнями діяльності Центру є:

- формування професійно-педагогічних умінь і навичок, розвиток мануального інтелекту та творчих здібностей студентів – майбутніх

вихователів дошкільних закладів і вчителів початкової школи;

- створення методичної бази для участі студентів в організації та проведенні науково-практичних конференцій і навчально-методичних семінарів, зустрічей із практичними працівниками дошкільної та початкової освіти, «круглих столів» тощо;
- організація індивідуальної навчально-методичної роботи студентів, надання їм методичної допомоги під час підготовки до педагогічної практики;
- забезпечення сприятливих умов для роботи студентських наукових гуртків, студій, клубів, художніх і творчих лабораторій;
- підвищення престижності педагогічної праці, проведення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками і виявлення серед них схильних до педагогічної діяльності, які мають до неї покликання;
- вивчення і узагальнення ефективного педагогічного досвіду в галузі дошкільної і початкової освіти;
- створення організаційних, науково-методичних умов для безперервної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації вихователів і вчителів;
- організаційно-методична підтримка соціального проекту Київського університету імені Бориса Грінченка «З Києвом і для Києва»;
- налагодження співпраці з батьками дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, зміцнення зв'язку «Педагог – Дитина – Батьки».

Зміст роботи Центру:

- організація практичної діяльності студентів із виготовлення методичного та ігрового обладнання для забезпечення навчально-виховної роботи з дітьми в умовах дошкільного навчального закладу, навчально-виховного комплексу «Школа – дитячий садок», початкової школи, родинного виховання;
- розроблення спільно з кафедрами

Університету рекомендацій щодо впровадження в освітню діяльність вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи сучасних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток практичних умінь і творчих здібностей дітей;

- проведення секцій науково-практичних конференцій, семінарів, тренінгів, майстер-класів, зустрічей із провідними науковцями, «круглих столів» для студентів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, практичних працівників;
- укладання студентами методичного портфолію (розроблення конспектів навчальних занять та уроків, сценаріїв розваг та свят, демонстраційний та роздатковий матеріал, різні види наочності тощо) для проходження педагогічної практики за фахом;
- проведення студентських конкурсів на краще дидактичне забезпечення навчального процесу (навчальна презентація, навчальний посібник, дидактичний матеріал, художній твір тощо);
- підготовка та захист студентами індивідуальних навчально-дослідних завдань;
- проведення конкурсу педагогічної майстерності серед студентів;
- надання додаткових освітніх послуг та ін.

Основними формами роботи Центру є:

- практичні, лабораторні та індивідуальні заняття зі студентами;
- вернісажі педагогічної творчості студентів і викладачів;
- гуртки педагогічної майстерності;
- науково-практичні конференції, методичні семінари, інструктивно-методичні наради;
- конкурси і презентації педагогічної майстерності;
- групові та індивідуальні консультації студентів та практичних працівників дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи;

- індивідуальна самоосвітня робота студентів;
- стажування вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи та ін.

Навчання в Центрі тривають щодня згідно розкладу. Це по три-чотири пари для студентів, як правило однієї-двох академічних груп. Заняття проводять викладачі відповідних навчальних дисциплін або керівник Центру. В ігрових кімнатах студенти-майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів і вчителі початкової школи моделюють педагогічний процес, навчальну розвивальну взаємодію з дітьми різного віку, вправляються не лише в ролі педагога, а й вчаться досягнути рольову позицію свого вихованця.

У Центрі по-домашньому затишна атмосфера, естетика оформлення

його приміщень повертає студентів у незбагненне багатство дитинства, надихає на творчість і політ фантазії, навіює світлу думку про те, що професія педагога «найпочесніша під сонцем» (Я.А. Коменський).

Вбачаємо, що така професійна підготовка майбутніх педагогів, яка є оригінальною за змістом і формою, відбувається в унікально оформленому розвивально-освітньому середовищі сприятиме розвитку професіоналізації особистості майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу і вчителя початкової школи. Це в подальшому стимулюватиме педагогічну творчість і вивершуватиме педагогічну майстерність молодих педагогів, допомагатиме їм краще знаходити спільну мову зі своїми вихованцями, налагоджувати з ними розвивальні стосунки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. – К.: Каравела, 2011. – 360 с.
2. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2012. – 328 с.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К. : «Акта», 2012. – 537 с.
4. Ушинський К.Д. Три елементи школи // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: [В 2-х Т.] Пер. з рос. / Редкол.: В.М. Столетов (гол.) та ін. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – С. 26-42.